

T-ES(2017)04_en final

8. juna 2017. godine

LANZAROTE KOMITET

Komitet država potpisnica Konvencije Savjeta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja

.....

Tematski upitnik za 2. krug monitoringa

Zaštita djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja koje je omogućeno informaciono-komunikacionim tehnologijama (ICT)

Odgovore slati na: Secretariat of the Lanzarote Committee
lanzarote.committee@coe.int

do 25. oktobra 2017. godine

Ovaj upitnik je dostupan onlajn na: <http://www.coe.int/lanzarote>

I. Uvod

1. Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (dalje u tekstu: "Lanzarote Konvencija" ili "Konvencija"), koja je stupila na snagu u julu 2010. godine, zahtijeva kriminalizaciju seksualnih djela nad djecom. U njoj se navodi da će države potpisnice Konvencije usvojiti specifične zakone i preduzeti mjere za sprječavanje seksualnog nasilja, zaštitu djece žrtava i krivično gonjenje počinitelaca.

2. Tokom proteklih godina, Lanzarote Komitet, nadležan za monitoring Konvencije, razmatrao je izazove koji su pokrenuli nekoliko trendova u vezi sa seksualnim iskorišćavanjem i seksualnim zlostavljanjem (djece koji su nastali kao rezultat brzog razvoja i povećane upotrebe informaciono-komunikacionih tehnologija (ICT). Zbog toga je odlučio da svoj drugi krug monitoringa fokusira na detaljnu analizu specifičnih izazova koje treba ispuniti kako bi se osigurala zaštita djece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja omogućenog putem informaciono-komunikacionih tehnologija (ICT).

3. Lanzarote Komitet je pripremio sljedeći upitnik sa dva glavna cilja koji odgovaraju njegovoj dvostrukoj ulozi u skladu sa članom 41 Konvencije, t.j. monitoringom i izgradnjom kapaciteta. Dakle, postoje dvije vrste pitanja:

- Pitanja monitoringa: imaju za cilj prikupljanje informacija kako bi se procijenila efikasnost država potpisnica u vezi sprovođenja obaveza koje proizilaze iz Konvencije.
- Pitanja za izgradnju kapaciteta: imaju za cilj prikupljanje informacija o značajnim pravnim, političkim ili tehnološkim dostignućima (član 41 stav 3).

4. Iz gore navedene razlike slijedi da situacija koja proizlazi iz podnijetih informacija u vezi:

- Pitanja za monitoring će dovesti do povećanja preporuka za države potpisnice da preduzmu korake za efikasno sprovođenje Konvencije.
- Pitanjima za izgradnju kapaciteta će se omogućiti identifikacija dobrih praksi kako bi se odgovorilo pravnim, političkim i tehnološkim kretanjima i time bi bilo of pomoći za bolje razumijevanje kako zaštititi djecu od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja omogućenog putem informaciono-komunikacionih tehnologija (ICT).

5. Traži se od država potpisnica da odgovore na ovaj upitnik uzimajući u obzir [interpretativno mišljenje Lanzarote Komiteta, o primjenljivosti Lanzarote Konvencije na seksualne prekršaje nad djecom koja je omogućena korištenjem ICT.](#)

6. Traži se od država potpisnica i da odgovore na pitanja navodeći, gdje je to relevantno, da li i kako se mjerama uzimaju u obzir rodno specifični zahtjevi, kao i specifične ranjivosti djece. Posebnu pažnju treba posvetiti statistici i nacionalnoj literaturi na ovu temu.

7. Podsjećamo da se u skladu s pravilom 26(3) Poslovnika o radu Komisije odgovori na ovaj upitnik dostavljaju Sekretarijatu (lanzarote.committee@coe.int) na jednom od službenih jezika Savjeta Evrope (Npr. engleski ili francuski) u roku navedenom u nastavku. Svi odgovori će biti detaljni, dati odgovori na sva pitanja i sadržavati sve relevantne referentne tekstove.

8. Države potpisnice će odgovoriti na ovaj upitnik do 25. oktobra 2017. godine.

9. Na kraju, u skladu sa pravilom 26(4) Poslovnika o radu Komisije, predstavnici civilnog društva i bilo kojeg drugog tijela uključenog u sprječavanje i suzbijanje seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece takođe mogu podnijeti Sekretarijatu (lanzarote.committee@coe.int) svoje stavove o bilo kojim pitanjima koji su obuhvaćeni ovim upitnikom. Pored toga, oni mogu komentarisati odgovore koji su dostavili države potpisnice u roku od dva mjeseca od registracije odgovora relevantne države potpisnice od strane Sekretarijata.

II. Preliminarne napomene

10. Podsjeća se da u skladu sa članom 3:
- “dijete” dijete označava svako lice mlađe od 18 godina;
 - “seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja djece” obuhvata ponašanje na koje se ukazuje u čl. 18 do 23 ove Konvencije;
 - “žrtva” označava svako dijete koje je izloženo seksualnom iskorišćavanju i seksualnom zlostavljanju.
11. Države potpisnice su takođe obaviještene da u kontekstu ovog upitnika:
- “Samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimci” upućuje na bilo koji materijal koji vizuelno prikazuje dijete angažovano u stvarnom ili simuliranom seksualno-eksplicitnom ponašanju ili bilo kakvom opisu dečijeg seksualnog organa napravljenog ili očigledno napravljenog od strane djece na njihovu vlastitu inicijativu¹;
 - “samogenerisani seksualni sadržaj” upućuje na slike, video zapise i druge materijale koji prikazuju dijete na seksualno sugestivni način (npr. poziraju goli ili polu-goli da bi izazvali neko seksualno uzbuđenje) napravljene ili očigledno napravljene od strane djece na njihovu vlastitu inicijativu;
 - “seksting” is dijeljenje samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka odnosno samogenerisani seksualni sadržaj² putem informacio-komunikacionih tehnologija (ICT)³;
 - “Informacione i komunikacione tehnologije (ICT)” upućuje na sva tehnička sredstva koja se koriste za rukovanje informacijama i pomaže komunikaciju, uključujući i računarski i mrežni hardver, kao i neophodne softvere, kao što su mobilni telefon, tablet, digitalne kamere i bilo koje druge pametne uređaje;
 - “seksualna prinuda i iznuđivanje omogućeno putem ICT”⁴ koristi samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke i/ili samogenerisani seksualni sadržaj⁵ da pribavi seksualnu dobit (uglavnom nove slike ili video ili seksualne usluge), finansijsku dobit ili drugu Ličnu dobit od djeteta ili bilo koje druge osobe pod naročitom prijetnjom (uglavnom objavljivanje na mreži (onlajn) prethodno pribavljenih slika i/ili video snimaka).

¹ Ova definicija pokriva član 20(2) Lanzarote Konvencija.

² Kako je gore definisano u 11.a i 11.b.

³ Kako je dolje definisano u 11.d.

⁴ Oboje i “prinuda” i “iznuđivanje” se ovdje koriste pod istom pravnom terminologijom nekih država potpisnica, “iznuđivanje” je primjenljivo samo ako se kao benefit očekuje novac ili imovina dok Lanzarote Komitet želi da uključi situacije kada počilac zahtijeva više samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke odnosno samogenerisani seksualni kontekst⁴ ili seksualne usluge.

⁵ Kako je definisano gore u 11.a i 11.b.

III. Pitanja

Prevenција

1. Pitanje Podizanje svesti ili edukativne aktivnosti/alati/materijali/mjere

1.1. Da li postoje aktivnosti na podizanju svijesti ili edukativne aktivnosti/alati/materijali/mjere kojima se djeci predočava o rizicima kojima se suočavaju kada proizvode i/ili dijele:

a. Samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke?

U cilju podizanja svijesti, radi zaštite djece na internetu, službenici Uprave policije su preduzimali određene mjere i radnje koje su se ogledale u gostovanju na različitim televizijskim programima, štampanim medijima i online portalima koji su se bavili zaštitom djece na internetu, govoreći o pravilnom korišćenju interneta, rizicima i pravilnom načinu zaštite.

U okviru kampanje "No hate online, no hate offline" gostovali su kao predavači u različitim srednjim školama, gdje su govorili o širenju mržnje na internetu, kao i drugim pojavnim oblicima zloupotrebe informacionih tehnologija.

U okviru inicijative "We protect" a koja se odnosi na zaštitu djece od seksualne eksploatacije na internetu koju je sprovodila Vlada Crne Gore u saradnji sa kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori, napravljena je aplikacija NET prijatelji za mobilne telefone za djecu od 9-11 godina sa ciljem da ih nauči kako da koriste internet bezbjedno⁶. Aplikacija sadrži edukativnu igricu koja vodi djecu kroz realne životne scenarije i uči ih da prepoznaju, spriječe, zaustave i prijave nasilje na internetu, što uključuje i samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke. U saradnji sa Ministarstvom prosvjete i Upravom policije aplikacija je predstavljena u određenom broju osnovnih škola u formi predavanja učiteljima i roditeljima koja su imala za cilj edukaciju i podizanje svijesti o opasnostima koje vrijebaju na internetu.

Navedene aktivnosti su sprovodili službenici Uprave policije, odnosno Sektora kriminalističke policije koji su prepoznati kao eksperti.

Službenici Uprave policije su u proteklom periodu, uz finansijsku podršku OSCE-a realizovali aktivnosti "Stop pedofiliji na internetu" gdje su u više osnovnih škola učenicima dijelili flajere. Na flajerima su sadržane informacije i savjeti za djecu i roditelje oko opasnosti koje vrebaju na internetu. Pored toga održavana su predavanja, na istu temu, za učenike i njihove nastavnike. Ovu akciju su podržali i mediji.

b. samogenerisani seksualni sadržaj?

Obuke su se odnosile na zaštitu djece na internetu i opasnosti koje vrijebaju, kojima je obuhvaćen svaki segment naveden u ovom Upitniku.

⁶ https://www.unicef.org/montenegro/campaigns_29976.html

Ponuđene su edukativne aktivnosti kroz: Program „Škola bez nasilja - sigurno školsko okruženje“ sadrži ove teme, Priručnik za nastavnike i stručne saradnike, Brošura za roditelje, Uputstvo “Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja - uputstvo školama”. Kroz reviziju predmetnih programa (2013) u okviru nastavnog predmeta Informatika dodati su ciljevi koji se odnose na bezbjednost na internetu, društvenim mrežama. Kancelarija UNICEF-a u Crnoj Gori započela je sprovođenje inicijative "Zaštita djece od seksualne zloupotrebe na internetu". Pripremljen je dodatni materijal za predmetne programe Informatika u osnovnom i srednjem obrazovanju koji uključuju ciljeve koji se tiču tematike prevencije nasilja na društvenim mrežama. Dodatni materijal također uključuje i korišćenje aplikacije za pametne telefone NET prijatelji koja je napravljena za djecu od 9-11 godina, njihove roditelje i nastavnike. Dan bezbjednosti na internetu je iskorišten da se nastavnicima osnovnih i srednjih škola prezentuje materijal i uradi obuka za njegovu primjenu. Standardizovali smo i prilagodili za primjenu u crnogorskim školama program „Prekini lanac – zaustavimo elektroničko nasilje“ preuzet od UNICEF – Republika Hrvatska.

Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima, između ostalog finansira i SOS liniju za žrtve trgovine ljudima, kao i za sve građane kojima su potrebne informacije o ovom fenomenu (SOS broj 116-666) i sprovela je kampanju u cilju promovisanja navedene linije, u okviru koje su postavljeni bilbordi na najfrekventnijim lokacijama širom Crne Gore.

1.2. Da li postoje aktivnosti na podizanju svijesti ili edukativne aktivnosti/alati/materijali/mjere koji su posebno usmjereni na djecu koja stoje po strani/posmatraju drugu djecu koja proizvode i/ili dijele:

a. Samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke?

Edukativne aktivnosti-obuke su se odnosile na oblike, uzroke, posljedice i zaštitu za svu djecu na internetu, što uključuje i djecu koja posmatraju drugu djecu koja proizvode i/ili dijele samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke.

b. samogenerisani seksualni sadržaj?

Obuke su se odnosile na zaštitu djece na internetu i opasnosti koje vrijebaju, kojima je obuhvaćen svaki segment naveden u Upitniku.

U aktivnostima koje se sprovode, sadržaj je tako koncipiran da se kroz radionice prođe kroz situacije koje tretiraju i pasivan odnos, naročito ukoliko je u pitanju vršnjački uticaj i sl.

1.3. Da li postoje aktivnosti na podizanju svijesti ili edukativne aktivnosti/alati/materijali/mjere za roditelje i osobe koje imaju redovne kontakte s djecom (nastavnicima, psiholozima, zdravstvenim radnicima itd.) o rizicima sa kojima se djeca suočavaju kada proizvode i/ili dijele:

a. Samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke?

b. samogenerisani seksualni sadržaj?

Za nastavnike i stručne saradnike je pripremljen Program „Škola bez nasilja - sigurno školsko okruženje“, Priručnik za nastavnike i stručne saradnike, Uputstvo “Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja - uputstvo školama”. Takođe, urađena je i dostupna Brošura za roditelje i Upitnik za procjenu vršnjačkog nasilja.

Vlada Crne Gore je u saradnji sa kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori započela je sprovođenje inicijative "Zaštita djece od seksualne zloupotrebe na internetu". U okviru nje je, kao što je prethodno

pomenuto, razvijena aplikacije za pametne telefone NET prijatelji koja je napravljena za djecu od 9-11 godina, ali ona koristi i roditeljima i nastavnicima jer kroz edukativne scenarije, ova aplikacija potiče na razgovor o sigurnom korišćenju interneta, o situacijam koje treba izbjegavati na internetu i na kraju nudi mogućnost prijave nasilja na internetu relevantnim institucijama. Ona uključujući i postupanje osoba koja imaju kontakte sa djecom (nastavnicima, psiholozima, roditeljima) u slučajevima kada dođe do proizvodnje samogenerisanih seksualnih eksplicitnih slika i/ili video snimaka i samogenerisanog seksualnog sadržaja.

→ Molimo navedite koji subjekti sprovode gore pomenute aktivnosti podizanja svesti ili edukativne aktivnosti (pitanja 1.1, 1.2 i 1.3) i kako oni koordinišu njihovu akciju.

Aktivnosti podizanja svesti ili edukativne aktivnosti sprovode nastavnici predmetnog programa Informatika, stručne službe škola i Ministratsvo prosvjete.

Školske 2005/06. godine započeo je Projekat „Škola bez nasilja - sigurno školsko okruženje“ u saradnji Ministarstva prosvjete i Kancelarije UNICEF-a u Crnoj Gori. Projekat je namijenjen učenicima, nastavnom i vannastavnom osoblju, roditeljima kao i cjelokupnoj zajednici s ciljem da smanji i spriječi nasilje među školskom decom u Crnoj Gori. Inicijalno je započeo u dvijema, 2008. godine se proširio na još šest, a školske 2011/12. godine uključeno je dodatnih osam osnovnih škola. Nakon što su se analizirali rezultati, zaključili smo da nije dovoljan broj obuhvaćenih škola te da ih je potrebno ohrabriti za prijavljivanje. Kao se tokom 2014. godine intenzivnije pristupilo direktnoj komunikaciji i pozivu prema školama kao efekat smo imali da se primjena proširila na oko četrdeset osnovnih škola.

Donošenjem Zakona o zaštiti od nasilja u porodici (“Sl. list CG”, br. 46/10), te iz njega i proizišle Strategije o zaštiti od nasilja u porodici (2012-2015) propisana je obaveza izrade Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici. U težnji da aktivnosti na najbolji način približimo školama i istovremeno im pomognemo da primijene propisane obaveze pristupilo se izradi Uputstva “Podjela odgovornosti i postupanje u cilju prevencije i u slučajevima pojave nasilja - uputstvo školama”. Koncipirano je na bazi smjernica za postupanje preporučenih u Priručniku „Škola bez nasilja – sigurno školsko okruženje“, te na osnovu koraka i obaveza iz nadležnosti propisanih navedenim Protokolom. Ono nudi teorijske osnove za prepoznavanje svih oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanje djece, preporučuje optimalne korake i aktivnosti programa „Škola bez nasilja“ za primjenu u školama, mjere koje treba preduzeti kad se uoči nasilje i za podršku deci. Praćen je formularima: Definicije i pokazatelji nasilja, Opis uloga (uprava škole, stručna služba, nastavnik i dr.), koraka, obaveza, postupaka iz nadležnosti, Formular za praćenje pojave nasilja u školi, Obavještenje koje upućuje škola, Plan zaštite i program rada sa djetetom. Usvojen je od strane Nacionalnog savjeta za obrazovanje i kao takav postao obavezan za primjenu u školama. Kroz reviziju predmetnih programa (2013) u okviru nastavnog predmeta Informatika dodati su ciljevi koji se odnose na bezbjednost na internetu, društvenim mrežama.

Vlada Crne Gore je u saradnji sa kancelarijom UNICEF-a u Crnoj Gori započela sprovođenje inicijative "Zaštita djece od seksualne zloupotrebe na internetu" koja se implementirala u toku 2015. i 2016. godine.

U cilju sprovođenja obuka kadra škola najprije su dizajnirane radionice za obuku. Sadržaj je proširen da bi edukacija mogla uključiti kadar centara za socijalni rad, postiglo se uvezivanje i funkcionalno orijentisanje ka prevenciji nasilja.

Takođe su organizovane obuke u partnerstvu sa Zavodom za socijalnu i dječiju zaštitu, zasnovane na međusektorskom karakteru formulara iz Uputstva. Organizovane su regionalno i obuhvaćeno je ukupno 152 učesnika.

Da bi djeca uspostavila vještine sopstvene zaštite tokom korišćenja interneta pripremljen je dodatni materijal za predmetne programe Informatika u osnovnom i srednjem obrazovanju koji uključuju ciljeve koji se tiču tematike prevencije nasilja na društvenim mrežama. Materijal sadrži uvodno-teorijsko-programski dio, teorijski osvrt, definiše pojmove, predstavlja regulativu u Crnoj Gori i nudi ideje za izvođenje (dopunu) časa. Upućen je svim osnovnim i srednjim školama - realizatorima nastave za ove predmete.

Dan bezbjednosti na internetu je iskorišten da se nastavnicima osnovnih i srednjih škola prezentuje materijal i uradi obuka za njegovu primjenu. Standardizovali smo i prilagodili za primjenu u crnogorskim školama program „Prekini lanac – zaustavimo elektroničko nasilje“ preuzet od UNICEF – Republika Hrvatska.

Povodom 16 dana aktivizma borbe protiv nasilja nad ženama sa sistemom UN-a u Crnoj Gori i NVO Prazan prostor organizovali su interaktivnu pozorišnu predstavu namijenjenu učenicima 3 i 4 razreda srednje škole. U I krugu obuhvaćene su 4 škole: gimnazije: Podgorica, Berane, Kotor i Srednja likovna škola Cetinje. Učestvovalo do 300 učenika.

U želji da se obezbijedi redovna i obavezna edukacija predavanje o trgovini ljudima u svim školama u Crnoj Gori, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je akreditovala program za obuku nastavnika na temu: „Jačanje svijesti o trgovini djecom kroz obrazovni sistem“. Nakon uspješne implementacije obuka za trenere, izrade i publikovanja priručnika o najboljim metodama prenošenja znanja o trgovini ljudima, od predhodne školske godine tema „trgovina ljudima/djecom“ uvedena je kao redovna nastavna jedinice u okviru predmeta Građansko obrazovanje.

→ Molimo da podijelite linkove za podizanje svijesti ili edukativni materijal (npr. brošura, video, aplikacija za pametne telefone, priručnik o neformalnom obrazovanju, alatke, internet alati) koji su proizvedeni za navedene aktivnosti (pitanja 1.1, 1.2 i 1.3).

<http://www.skolskiportal.edu.me/Pages/Bezbjednostdjecenainternetu.aspx>

https://www.unicef.org/montenegro/campaigns_29976.html,

www.cirt.me

2. Pitanje Uključivanje civilnog društva

2.1. Kako državne vlasti podstiču sprovođenje preventivnih projekata i programa koje sprovodi civilno društvo u pogledu:

- a. Samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka?**
- b. samogenerisanog seksualnog sadržaja?**

Još uvijek ne postoji sistemski uspostavljena koordinacija Vlade i NVO-a po ovom pitanju.

Ministarstvo javne uprave i Fondacije Telenor u Crnoj Gori su u saradnji sa NVO sektorom realizovale projekat čije aktivnosti su se odnosile na jačanje svijesti roditelja i djece o sigurnom korišćenju interneta, što je uključivalo i samogenerisani seksualno eksplicitni sadržaj (slike i/ili video snimci). <http://surfujpametno.roditelji.me/domenu>

2.2. Molimo da navedete informacije o aktivnostima prevencije (uključujući aktivnosti za podizanje svesti i edukativne aktivnosti, istraživanja itd.) koje sprovodi civilno društvo (uključujući i one koje sprovodi civilno društvo na vlastitu inicijativu) u pogledu:

- a. **Samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka?**
- b. **samogenerisanog seksualnog sadržaja?**

NVO sector nije u dovoljnoj mjeri bio uključen u projekte sa ovom temom (osim gore navedenog), ali je u okviru projekata koji se odnose na suzbijanje nasilja nad djecom posebnu pažnju posvetio nasilju putem internet što uključuje i Samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke i samogenerisani seksualni sadržaja.

3. Pitanje Nacionalni kurikulum

Da li nacionalni kurikulum (za osnovne i srednje škole, i srednje stručno obrazovanje) uključuje podizanje svijesti o rizicima od:

- a. **Samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka?**
- b. **samogenerisanog seksualnog sadržaja?**

Nacionalni kurikulum (za osnovne i srednje škole, i srednje stručno obrazovanje) ne uključuje podizanje svijesti o rizicima od samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka i samogenerisanog seksualnog sadržaja.

Ciljevi koji se odnose na temu seksualnog obrazovanja i vaspitanja prepoznati su kroz predmetne programe: Predmetni programi iz Biologije, Zdravih stilovi života, Pojedince u grupi, Psihologije, Sociologije sadrže ciljeve koji se odnose na temu seksualnog obrazovanja i vaspitanja.

Cijeneći preporuke Savjeta Evrope, Zavod za školstvo je izradio dokument *Međupredmetne teme i oblasti*. U tom dokumentu značajno mjesto je posvećeno međupredmetnoj oblasti Zdravstveno obrazovanje i vaspitanje, koja uključuje teme seksualnog obrazovanja mladih. Seksualno obrazovanje i vaspitanje je multidisciplinarno, jer ni jedna pojedinačna oblast učenja ne pruža učenicima sva neophodna znanja, koja bi doprinosila njihovom zdravom razvoju. Tokom nastavnog procesa odgovarajuća znanja i vještine moraju biti međusobno povezani kroz sve predmetne programe, kako bi se implementirali na efikasan način. Jedna od tema koja se obrađuje kroz predmetne programe je tema: Prevencija nasilja i povreda (6 časova) među kojima je cilj da učenik/ca zna da prepozna različite oblike nasilja (uključujući seksualno).

U želji da se obezbijedi redovna i obavezna edukacija predavanje o trgovini ljudima u svim školama u Crnoj Gori, Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima je akreditovala program za obuku nastavnika na temu: „Jačanje svijesti o trgovini djecom kroz obrazovni sistem“. Nakon uspješnje implementacije obuka za trenere, izrade i publikovanja priručnika o najboljim metodama prenošenja znanja o trgovini ljudima, od 2015/2016. školske godine tema „trgovina ljudima/djecom“ uvedena je kao redovna nastavna jedinice u okviru predmeta Građansko obrazovanje.

4. Pitanje Kurikulum visokog obrazovanja i kontinuirana obuka

Da li kurikulum visokog obrazovanja i kontinuirana obuka za one koji će raditi ili već rade sa djecom uključuju pitanja vezano za:

- a. Samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke?**
- b. samogenerisani seksualni sadržaj?**

Kurikulum visokog obrazovanja ne uključuje pitanja vezana za podizanje svijesti o rizicima od samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka i samogenerisanog seksualnog sadržaja.

Kroz Program profesionalnog razvoja nastavnika sprovedene su obuke članova Stručnih službi škola za prepoznavanje i intervenisanje u slučajevima pojava svih formi, pa i ove forme nasilja.

Osim toga organizovan je set zajedničkih edukacija na kojima su povezivani članovi stručnih službi škola sa timovima i stručnim radnicima centara za socijalni rad, u cilju budućeg usaglašenog rada i djelovanja i saradnje u odnosu na ovu tematiku.

Zavod za školstvo u Katalogu akreditovanih programa obuke kadra nudi sljedeće obuke koje su na raspolaganju u odnosu na oblasti svih formi nasilja, pa i onih koje mogu biti produkt ove oblasti interesovanja:

- Obrazovanje zaposlenih u vaspitno-obrazovnim institucijama o postupanju, prevenciji i zaštiti djece i mladih od nasilja u porodici
- Rodna ravnopravnost u obrazovanju sa posebnim osvrtom na rodno zasnovano nasilje
- Učiti kako živjeti zajedno – prevencija nasilja u školama
- Prevencija seksualnog nasilja nad decom
- Škola bez nasilja: ka sigurnom i podsticajnom školskom okruženju

5. Pitanje Istraživanje

5.1. Da

li su javni organi ili druga tijela pokrenuli/podržali istraživanje o pitanjima vezano za:

- a. Samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke?**
- b. samogenerisani seksualni sadržaj?**

5.2. Da li su javni organi ili druga tijela sproveli ili podržavali istraživanje naročito o psihološkim efektima na ona lica:

- a. čije su samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimci kao djece dijeljena na mreži t.j. onlajn?**
- b. čiji je samogenerisani seksualni sadržaj kao djece dijeljen na mreži t.j. onlajn?**

Kampanji Vlade Crne Gore i kancelarije UNICEF-a za CRnu Goru prethodilo je sveobuhvatno istraživanje 'Djeca na internetu – mogućnosti, rizici i bezbjednost' koje je obuhvatilo djecu od 9-17 godina i njihove roditelje u Crnoj Gori. Istraživanje je sprovedeno tokom maja i juna 2016. po metodologiji koju su razvili Londonska škola ekonomije i političkih nauka i UNICEF-ova kancelarija za istraživanja – Inocenti. Istraživanje je dio projekta Global Kids Online koje je rađeno u skoro svim zemljama Evropske Unije a čija metodologija je prilagođena i korišćena u Crnoj Gori.

Kampanja *Zaustavimo nasilje onlajn* ima za cilj podsticanje javne debate o najboljim načinima da se kroz tekuće reforme omogući svakom djetetu da nauči da bezbjedno i odgovorno koristi internet i aktivno učestvuje u digitalnom društvu 21. vijeka.

https://www.unicef.org/montenegro/campaigns_29435.html

https://www.unicef.org/montenegro/campaigns_29362.html

→ Molimo navedite da li su javni organi ili druga tijela koja su pokrenula/podržala gore navedena istraživanje (pitanja 5.1 i 5.2) svjesni njihovih ishoda.

Ministarstvo prosvjete kao i svi relevantni organi su svjesni ishoda istraživanja. Istraživanje je bilo predstavljeno na sastancima kojima su prisustvovali predstavnici vladinih institucija. Kao rezultat ovoga istraživanja, Ministarstvo prosvjete Crne Gore će uz podršku Fondacije Telenor i kancelarije UNICEF- a započeti trogodišnji projekat: *Digitalna pismenost za svako dijete*. Cilj projekta je da kroz osnovne škole, svako dijete, uključujući i djecu iz marginalizovanih grupa, može steći neophodne digitalne vještine da internet koristi bezbjedno i da aktivno učestvuje u digitalnom društvu 21. vijeka.

Projekat podrazumijeva razvijanje dodatnih resursi/materijali o digitalnoj pismenosti za nastavnike, učitelje, roditelje i djecu uzrasta 9-11 godina (koristeći već postojeću platformu NET Prijatelji) kao i posebni resursi/materijali za djecu uzrasta 12-14 godina, njihove nastavnike i roditelje. Nakon razvijanja programa/materiala za nastavnike i učitelje, započeće se sa pilotiranjem ovog programa u 3 škole u Crnoj Gori uz naučnu evaluaciju njegovog uticaja na digitalne vještine djece (procjena vještina prije i nakon izučavanja programa uz kontrolnu grupu) i na kraju, usvajanje ovog programa kao obaveznog dijela kurikuluma za svu djecu.

Zaštita

6. Pitanje Pomoć žrtvama

6.1. Koji su specifični mehanizmi izvještavanja, uključujući telefonske linije za pomoć na snazi da osiguraju djeci žrtvama na mreži tj. onlajn izloženosti:

- a. samogenerisanim seksualno eksplicitnim slikama i/ili video snimcima obezbjeđenje potrebne podrške, pomoći i psihološku pomoć?
- b. samogenerisanom seksualnom sadržaju obezbjeđenje potrebne podrške, pomoći i psihološku pomoć?

Do kraja 2017. godine će početi sa radom SOS linija za djecu žrtve nasilja na nacionalnom nivou koja će omogućiti djeci da prijavljuju sve vrste nasilja uključujući i onlajn nasilje.

Takođe, ukoliko je došlo do sajber incidenta koji se tiče web sajta, društvenog naloga, krađe identiteta, online prevare i slično postoji opcija da se i to prijavi. Prijava nelegalnog sadržaja ili računarskog incidenta se prijavljuje CIRT - timu za odgovor na računarske incidenate - www.cirt.me.

U saradnji sa kancelarijom UNICEF-a razvijena je aplikacija za pametne telefone koja se zove *NET prijatelji*. Ova aplikacija sadrži opciju da se on-line nasilje prijavi nadležnim institucijama, uključujući policiju, CIRT, kancelariju Ombudsmana. Ona nije namijenjena samo djeci već i njihovim roditeljima i nastavnicama. Ova igrice može biti povod za razgovor sa nastavnicima i roditeljima ali, prije svega, nastavno sredstvo u preventivne svrhe. Aplikacija NET Prijatelji je besplatna i može se učitati sa svake Iplay i Google play prodavnice. Baner aplikacije se nalazi na sajtu UNICEF-a

https://www.unicef.org/montenegro/campaigns_29976.html, kao i na prethodno pomenutom portalu Ministarstva prosvjete.

Ministarstvo prosvjete značajnu pažnju i veliki broj aktivnosti usmjerava ka ovoj problematici. Na Školskom portalu nalazi se stranica o bezbjednosti djece na internetu: <http://www.skolskiportal.edu.me/Pages/Bezbjednostdjecinainternetu.aspx>

6.2. Koje su zakonodavne ili druge mjere preduzete kako bi osigurali djeci žrtvama na mreži tj. online izloženosti:

- a. samogenerisanim seksualno eksplicitnim slikama i/ili video snimcima obezbjeđenje potrebne podrške, pomoći i psihološku pomoć?
- b. samogenerisanom seksualnom sadržaju obezbjeđenje potrebne podrške, pomoći i psihološku pomoć?

→ Molimo navedite, ako ih ima, informacije o broju žrtava koji su dobili podršku, pomoć i psihološku pomoć u navedenim specifičnim kontekstima (pitanja 6.1 i 6.2).

Uopšteno govoreći, svaki svjedok i žrtva koji se nađu u ulozi učesnika u krivičnom postupku pred crnogorskim sudovima imaju pravo na fizičku i drugu zaštitu, i ta zaštita odvija se u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku i Zakona o zaštiti svjedoka.

Krivično zakonodavstvo Crne Gore posebnu pažnju posvećuje specifičnom tretmanu djece koja se nađu u ulozi svjedoka tokom krivičnog postupka. Zakonikom o krivičnom postupku propisano je da dijete koje se sasluša kao svjedok ima pravo da svjedoči u odvojenoj prostoriji pred sudijom i zapisničarem, a tužilac, okrivljeni i branilac da gledaju prenos iz druge prostorije, uz mogućnost da postavljaju pitanja svjedoku, o čemu ih je sud dužan poučiti.⁷ Nadalje, prilikom saslušanja maloljetnog lica, naročito ako je ono oštećeno krivičnim djelom, postupiće se obazrivo da saslušanje ne bi štetno uticalo na psihičko stanje maloljetnog lica. Ako je to potrebno, saslušanje maloljetnog lica obaviće se uz pomoć psihologa ili drugog stručnog lica. Zakonik o krivičnom postupku izričito zabranjuje svjedočenje maloljetnog lica koje, s obzirom na uzrast i duševnu razvijenost, nije sposobno da shvati značaj prava da ne mora da svjedoči⁸.

Polazeći od potrebe da se maloljetnicima pruži potpuna zaštita prilikom učešća u krivičnom postupku, Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku⁹ sadrži poseban set odredaba o zaštiti maloljetnih lica kao učesnika u krivičnom postupku, koje se primenjuju na maloljetno lice koje je oštećeno krivičnim djelom, odnosno koje se sasluša kao svjedok u krivičnom postupku. U nastavku slijedi njihov prikaz.

Učesnici u postupku, organi i ustanove od kojih se traže obavještenja, izvještaji ili mišljenja, kao i mediji, dužni su da se staraju o **zaštiti privatnosti maloljetnog lica**, uključujući zaštitu identiteta i podataka koji mogu otkriti identitet. Bilo koja informacija koja bi mogla ukazati na identitet maloljetnog lica koje je oštećeno krivičnim djelom ili je svjedok u postupku ne može biti objavljena bez izričite dozvole sudije, odnosno državnog tužioca koji postupa u predmetu.

⁷ Čl. 113, st. 5 Zakonika o krivičnom postupku.

⁸ Član 113 stav 4 ZKP-a

⁹ Članovi 90 – 97 Zakona o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku

Posebno se nalaže **obazrivost postupanja**, u tom smislu da u krivičnom postupku u kojem je učesnik maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom ili u kojem se maloljetno lice sasluša kao svjedok, radnje, po pravilu, preduzimaju lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku, vodeći računa o uzrastu, ličnim svojstvima, obrazovanju i prilikama u kojima živi maloljetno lice.

Saslušanje maloljetnog lica, po pravilu, obavlja državni tužilac i sudija istog pola kao maloljetno lice, u posebnoj prostoriji opremljenoj tehničkim uređajima za audiovizuelno snimanje. Izuzetno, maloljetno lice može se ponovo saslušati ako za to postoje opravdani razlozi. Saslušanje se sprovodi u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnog lica i, po pravilu, uz pomoć stručnih lica, ako to nije protivno interesima postupka ili maloljetnog lica. Izuzetno, saslušanje maloljetnog lica koje nije navršilo 14 godina života (dijete), kao oštećenog ili svjedoka u postupku, obavezno se sprovodi uz pomoć stručnog lica. Stranke i branilac okrivljenog postavljaju pitanja maloljetnom licu preko sudije, odnosno državnog tužioca. Ako se saslušanje maloljetnog lica vrši uz pomoć uređaja za audiovizuelno snimanje, snimak će se zapečatiti i priključiti zapisniku. Izuzetno, ako za to postoje opravdani razlozi, maloljetna lica, kao svjedoci, odnosno oštećeni mogu se saslušati i u svom stanu ili drugoj prostoriji, odnosno zavodu ili ustanovi u kojoj borave, bez obzira na tehničku opremljenost istih.

Veoma važne su odredbe koje propisuju **nemogućnost suočavanja**, odnosno da maloljetno lice koje nije navršilo 14 godina života (dijete) koje je oštećeno krivičnim djelom ili se sasluša kao svjedok ne može se suočavati sa okrivljenim. Ako se kao svjedok, odnosno oštećeni sasluša maloljetno lice starije od 14 godina života, koje se usljed prirode krivičnog dela, posljedica ili drugih okolnosti nalazi u posebno teškom psihičkom stanju, to lice ne može se suočavati sa okrivljenim. Nadležni organi koji preduzimaju radnje u postupku u kojem učestvuje maloljetno lice preduzeće potrebne mjere kako bi se, u njihovim službenim prostorijama, izbjegao susret maloljetnog lica sa okrivljenim.

Na predlog državnog tužioca, organa starateljstva ili po službenoj dužnosti, sudija, odnosno predsjednik vijeća će maloljetnom licu, kad ocijeni da je to u interesu zaštite njegove ličnosti, u skladu sa zahtjevima pravičnosti, postaviti **punomoćnika** iz reda advokata koji su, po pravilu, stekli posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku. Troškovi ovakvog zastupanja padaju na teret budžetskih sredstava suda.

Kad prepoznavanje osumnjičenog ili okrivljenog vrši maloljetno lice, organ koji vodi krivični postupak će postupati posebno obazrivo, a takvo prepoznavanje će se u svim fazama postupka vršiti na način koji u potpunosti onemogućava da osumnjičeni, odnosno okrivljeni vidi maloljetno lice.

Poziv maloljetnom licu kao svjedoku upućuje se preko njegovog zakonskog zastupnika. Na maloljetno lice koje nije navršilo 14 godina života (dijete) se ne primjenjuju odredbe Zakonika o krivičnom postupku kojima je uređeno kažnjavanje zbog odbijanja svjedočenja.

Status zaštićenog svjedoka dobija se u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku i riječ je o svjedoku koji je baš zbog toga što je svjedok u krivičnom postupku posebno ugrožen, te je potrebno da se prema njemu odrede posebne zaštitne mjere, kako bi taj svjedok bez ikakvog straha dao svoj iskaz, a koji je veoma značajan radi obezbjeđenja potrebnih dokaza.

Ukoliko se maloljetnici nađu u ulozi zaštićenog svjedoka, oni dijele sudbinu ostalih zaštićenih svjedoka.

Dakle, shodno odredbama člana 120 ZKP- a ukoliko postoji osnovana bojazan da bi svjedok davanjem iskaza ili odgovorom na pojedina pitanja sebe, svog bračnog druga, bliskog srodnika ili njemu blisko lice izložio ozbiljnoj opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu većeg obima, svjedok može uskratiti iznošenje ličnih podataka, davanje odgovora na pojedina pitanja ili davanje iskaza u cjelini, dok se ne obezbijedi njegova zaštita. Zaštita ove kategorije svjedoka sastoji se u posebnim načinima učestvovanja i saslušanja svjedoka u krivičnom postupku, a to su: saslušanje svjedoka pod pseudonimom, saslušanje uz pomoć tehničkih uređaja (zaštitni zid, uređaji za promjenu glasa, uređaji za prenos slike i zvuka) i slično.

Naime, sudovi su opremljeni tehničkim i audio uređajima koji na osnovu zakona mogu biti korišćeni u svrhu pružanja zaštite tokom samog svjedočenja. To znači da se iskaz može dati uz izmjenu glasa i slike. Isključenje javnosti i davanje iskaza pod pseudonimom su, takođe, mjere koje mogu biti primijenjene.

7. Pitanje Saradnja sa civilnim društvom

Molimo opišite saradnju sa nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama i drugim predstavnicima civilnog društva koji se bave pružanjem pomoći žrtvama obuhvaćenih ovim upitnikom (pogledajte pitanja 9-11), npr. telefonske službe za pomoć djeci, organizacije za podršku žrtvama.

Saradnja sa civilnim društvom se realizuje u vidu implementacije zajedničkih projekata koji se donose na zaštitu djece od svih oblika nasilja i zloupotreba, što uključuje i sve oblike podrške djeci.

Vlada u potpunosti finansira Sklonište za potencijalne i žrtve trgovine ljudima/djecom. Žrtvi je u Skloništu obezbijeđen inicijalni oporavak kroz dvadesetočetvoročasovnu asistenciju stručnog osoblja i sprovođenje specifičnih programa samopodrške i rehabilitacije. Potpisivanjem Sporazuma o saradnji zakonom definisane obaveze institucija su konkretizovane kroz jasno određene operativne postupke koje potpisnici Sporazuma realizuju u rješavanju konkretnog slučaja trgovine ljudima. Potencijalnim i žrtvama trgovine ljudima obezbijeđena je bezbjedonosna zaštita, besplatna pravna, zdravstvena, psihološka, socijalna zaštita uz minimum identifikacionih podataka i po principu prioriteta, ne uslovnjavanjem iste saradnjom sa istražnim organima. Predmeti trgovine ljudima se kod nadležnih istražnih i sudskih organa rješavaju po principu prioriteta.

Gonjenje (Tužilaštvo)

8. Pitanje Zakonodavstvo

- 8.1. **Da li nacionalni zakon sadrži bilo koje reference u vezi:**
- a. **samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka u kontekstu krivičnih djela koje pokriva Lanzarote Konvencija (Čl. 18-23)?**
 - b. **samogenerisanog seksualnog sadržaja u kontekstu krivičnih djela koje pokriva Lanzarote Konvencija (Čl. 18-23)?**
 - c. **ne-slikovitog samogenerisanog seksualnog sadržaja proizvedenog od strane djece (npr. zvuk, tekst) u kontekstu krivičnih djela koje pokriva Lanzarote Konvencija (Čl. 18-23)?**

Krivični zakonik Crne Gore ("Sl. list RCG", br. 70/03, 13/04, 47/06 i "Sl. list CG", br. 40/08, 25/10, 32/11, 64/11, 40/13, 56/13, 14/15, 42/15 i 58/15), glava XVIII u članu 211 sadrži reference koje su u vezi sa

čl. 18-23 Lanzarot konvencije. Konkretno, članom 211 stav 1 Krivičnog zakonika Crne Gore propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina za lice koje djetetu proda, pokloni, prikaže ili javnim izlaganjem, posredstvom informaciono-komunikacionih tehnologija ili na drugi način učini dostupnim slike, tekstove, audiovizuelne ili druge predmete pornografske sadržine ili mu prikaže pornografsku predstavu. Stavom 2 istog člana propisa je kazna zatvora od jedne do osam godina za lice koje navodi ili iskoristi dijete za proizvodnju slika, audiovizuelnih ili drugih predmeta pornografske sadržine (dječja pornografija) ili za pornografsku predstavu. Prilikom određivanja kazne zatvora za prethodno navedena krivična djela u krivičnom zakonodavstvu Crne Gore se pravi razlika u određivanju visine kazne za učinioca u zavisnosti od toga da li je djelo učinjeno prema djetetu (lice mlađe od 14 godina starosti) ili maloljetniku (lice od 14 do 18 godina starosti), pa je tako u stavu 4 gore navedenog člana propisana blaža kazna (od tri mjeseca do tri godine) ako je žrtva maloljetnik.

Takođe, stav 3 pomenutog člana Krivičnog zakonika propisuje krivično djelo za neovlašćeno, snimanje, proizvodnju, nuđenje, činjenje dostupnim, distribuiranje, uvoz, izvoz, pribavljanje za sebe ili drugoga, prodaju, davanja, prikazivanje, javno izlaganje ili posjedovanje slika, audiovizuelnih ili drugih predmeta pornografske sadržine.

Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore, usvojen 26. juna 2017. godine, izvršeno je usklađivanje sa Lanzarot konvencijom i Konvencijom Savjeta Evrope o računarskom kriminalu. Usklađivanje je izvršeno tako što je, u članu 211 KZCG, uvedena definicija dječije pornografije na način što se dječijom pornografijom smatra svaki materijal koji vizuelno prikazuje dijete koje se bavi stvarnim ili simuliranim seksualno eksplicitnim ponašanjem i svako prikazivanje polnih organa djeteta u primarno seksualne svrhe.

8.2. Da li se nacionalni zakon bavi pitanjem uključenosti više od jednog deteta (tj. konsenzualnog poziranja) u generisanju:

- a. **Samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimaka?**
- b. **samogenerisanog seksualnog sadržaja?**

Krivični zakonik Crne Gore ne propisuje posebno krivično djelo, niti težu kaznu u slučaju uključenosti više od jednog djeteta u generisanju samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika ili video snimaka i drugog samogenerisanog seksualnog sadržaja.

8.3. Postoje li specifičnosti vezane za činjenicu da se više dece pojavljuje na:

- a. **Samogenerisanim seksualno eksplicitnim slikama i/ili video snimcima kada ova deca prihvataju da se njihova slika i/ili video proizvode i dijele kroz ICT?**
- b. **Samogenerisanom seksualnom sadržaju kada ova deca prihvataju da se njihova slika i/ili video proizvode i dijele kroz ICT?**

Obzirom da se Krivičnim zakonikom Crne Gore ne propisuje posebno krivično djelo, niti teža kazna u slučaju uključenosti više od jednog djeteta u generisanju samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika ili video snimaka i drugog samogenerisanog seksualnog sadržaja, tako ne postoje ni specifičnosti vezane za okolnosti navedene u pitanjima a i b ove tačke upitnika.

9. Pitanje Kriminalizacija

- 9.1. **Da li nacionalni zakon kriminalizuje slučajeve kada odrasli:**¹⁰
- a. **posjeduju samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke djeteta?**
 - b. **distribuiraju ili prenose samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke djeteta drugim odraslim osobama?**
 - c. **distribuiraju ili prenose samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke djeteta drugoj djeci koja nisu prikazana na takvim slikama i/ili video snimcima?**

Krivičnim zakonikom Crne Gore kriminalizuju se slučajevi definisani pitanjima a, b i c ove tačke upitnika, na način što je u članu 211 stav 3 kao posebno krivično djelo propisano neovlašćeno snimanje, proizvodnja, činjenje dostupnim, distribuiranje, uvoz, izvoz, pribavljanje za sebe ili drugoga, prodaja, davanje, prikazivanje, javno izlaganje ili posjedovanje slika, audiovizuelnih ili drugih predmeta pornografske sadržine.

- 9.2. **Da li postoje posebne okolnosti (uključujući i alternativne intervencije) u kojima gore navedeni slučajeve (9.1.a-c), iako faktično uspostavljeni i po zakonu, nisu krivično gonjeni i/ili ne dovode do osude?**

Krivični zakonik Crne Gore pored opštih osnova isključenja protivpravnosti (nužna odbrana, krajnja nužda i sila i prijetnja), ne sadrži neke druge posebne okolnosti koje su u vezi sa oslobođenjem od odgovornosti za učinjena krivična djela dječije pornografije. Međutim, Krivični zakonik Crne Gore u članu 47 propisuje osnove za oslobađanje od kazne:

1. sud može osloboditi od kazne i učinioca krivičnog djela iz nehata kada posljedice djela tako teško pogađaju učinioca da izricanje takve kazne ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja;
2. sud može osloboditi od kazne i učinioca krivičnog djela za koje je propisana kazna zatvora do pet godina, ako poslije izvršenog krivičnog djela, a prije nego što je saznao da je otkriven, otkloni posljedice djela ili nadoknadi štetu prouzrokovanu krivičnim djelom

- 9.3. **Koje su pravne posledice gore pomenutog ponašanja (9.1.a-c)?**

Pravne posledice gore pomenutog ponašanja je presuda kojom se može izreći kazna zatvora u rasponu od tri mjeseca do deset godina.

- 9.4. **Da li nacionalni zakon kriminalizuje slučajeve kada odrasli:**¹¹

- a. **posjeduju samogenerisani seksualni sadržaj djeteta?**
 - b. **distribuiraju ili prenosesamogenerisani seksualni sadržaj djeteta drugim odraslim osobama?**
- distribuiraju ili prenose samogenerisani seksualni sadržaj djetetadrugoj djeci koja nisu**
- c. **prikazana u takvom seksualnom kontekstu?**

Krivičnim zakonikom Crne Gore kriminalizuju se slučajevi definisani pitanjima a, b i c ove tačke upitnika, na način što je u članu 211 stav 3 kao posebno krivično djelo propisano neovlašćeno snimanje,

¹⁰ Ako odgovori država potpisnica u dijelu Opšti pregled Uputnika u vezi sa primjenom člana 20 Lanzarote Konvencije (pogledajte odgovore na pitanje 16) i dalje važe, molimo vas da ih pogledate. U suprotnom, molimo Vas da ih ažurirate u kontekstu ovog pitanja.

¹¹ Ako odgovori država potpisnica u dijelu Opšti pregled Uputnika u vezi sa primjenom člana 20 Lanzarote Konvencija (pogledajte odgovore na pitanje 16) i dalje važe, molimo vas da ih pogledate. U suprotnom, molimo Vas da ih ažurirate u kontekstu ovog pitanja.

proizvodnja, činjenje dostupnim, distribuiranje, uvoz, izvoz, pribavljanje za sebe ili drugoga, prodaja, davanje, prikazivanje, javno izlaganje ili posjedovanje slika, audiovizuelnih ili drugih predmeta pornografske sadržine.

9.5. Da li postoje posebne okolnosti (uključujući i alternativne intervencije) u kojima gore navedeni slučajevi (9.4.a-c), iako faktično uspostavljeni i po zakonu, nisu krivično gonjeni i/ili ne dovode do osude?

Krivični zakonik Crne Gore pored opštih osnova isključenja protivpravnosti (nužna odbrana, krajnja nužda i sila i prijetnja), ne sadrži neke druge posebne okolnosti koje su u vezi sa oslobodjenjem od odgovornosti za učinjena krivična djela dječije pornografije. Međutim, Krivični zakonik Crne Gore u članu 47 propisuje osnove za oslobađanje od kazne:

1. sud može osloboditi od kazne i učinioca krivičnog djela iz nehata kada posljedice djela tako teško pogađaju učinioca da izricanje takve kazne ne bi odgovaralo svrsi kažnjavanja;
2. sud može osloboditi od kazne i učinioca krivičnog djela za koje je propisana kazna zatvora do pet godina, ako poslije izvršenog krivičnog djela, a prije nego što je saznao daje otkriven, otkloni posljedice djela ili nadoknadi štetu prouzrokovanu krivičnim djelom

9.6. Koje su pravne posledice gore pomenutog ponašanja (9.4.a-c)?

Pravna posledice gore pomenutog ponašanja je presuda kojom se može izreći kazna zatvora u rasponu od tri mjeseca do deset godina.

9.7. Da li nacionalni zakon kriminalizuje slučajeve kada djeca:¹²

- a. proizvode samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke?
- b. Posjeduju samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke?
- c. distribuiraju ili prenose svoje samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke vršnjacima?
- d. distribuiraju ili prenose svoje samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke odraslima?
- e. distribuiraju ili prenose samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke druge djece vršnjacima?
- f. distribuiraju ili prenose samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke druge djece odraslima?

Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisano je da prema licu koje u vrijeme izvršenja protivpravnog djela određenog u zakonu kao krivično djelo nije navršilo 14 godina života ne može se voditi krivični postupak, niti se mogu primijeniti sankcije i mjere propisane ovim zakonom. Zakon dalje pravi razliku između mlađeg maloljetnika (14-16 godina života) i starijeg maloljetnika (16-18 godina života), prema kojima se može voditi krivični postupak i izreći alternativna mjera (opomena ili vaspitni nalog) ili krivične sankcije (vaspitna mjera, kazna maloljetničkog zatvora ili mjera bezbjednosti). Mlađem maloljetniku mogu se izreći samo vaspitne mjere. Starijem maloljetniku mogu se izreći vaspitne mjere, a izuzetno, pod uslovima propisanim zakonom, može mu se izreći kazna maloljetničkog zatvora. Maloljetniku se mogu, pod uslovima propisanim zakonom, izreći i mjere bezbjednosti, osim zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili

¹² Ovo pitanje ne sugerise na bilo koji način da bi ova ponašanja trebala biti kriminalizovana.

dužnosti i javnog objavljivanja presude. Maloljetniku se ne mogu izreći uslovna osuda i sudska opomena.

9.8. Da li postoje posebne okolnosti (uključujući i alternativne intervencije) u kojima gore navedeni slučajevi (9.7.a-f), iako faktično uspostavljeni i po zakonu, nisu krivično gonjeni i/ili ne dovode do osude?

Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisano je da prema licu koje u vrijeme izvršenja protivpravnog djela određenog u zakonu kao krivično djelo nije navršilo 14 godina života ne može se voditi krivični postupak, niti se mogu primijeniti sankcije i mjere propisane ovim zakonom.

9.9. Koje su pravne posledice gore pomenutog ponašanja (9.7.a-f)?

Zakon pravi razliku između mlađeg maloljetnika (14-16 godina života) i starijeg maloljetnika (16-18 godina života), prema kojima se može voditi krivični postupak i izreći alternativna mjera (opomena ili vaspitni nalog) ili krivične sankcije (vaspitna mjera, kazna maloljetničkog zatvora ili mjera bezbjednosti). Mlađem maloljetniku mogu se izreći samo vaspitne mjere. Starijem maloljetniku mogu se izreći vaspitne mjere, a izuzetno, pod uslovima propisanim zakonom, može mu se izreći kazna maloljetničkog zatvora. Maloljetniku se mogu, pod uslovima propisanim zakonom, izreći i mjere bezbjednosti, osim zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti i javnog objavljivanja presude. Maloljetniku se ne mogu izreći uslovna osuda i sudska opomena. Lice koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela bilo mlađe od 14 godina ne snosi pravne posledice za gore pomenuto ponašanje.

9.10. Da li nacionalni zakon kriminalizuje slučajeve kada djeca:¹³

- a. proizvode samogenerisani seksualni sadržaj?**
- b. Posjeduju samogenerisani seksualni sadržaj?**
- c. distribuiraju ili prenose samogenerisani seksualni sadržaj vršnjacima?**
- d. distribuiraju ili prenose samogenerisani seksualni sadržaj odraslima?**
- e. distribuiraju ili prenose samogenerisani seksualni sadržaj druge djece vršnjacima?**
- f. distribuiraju ili prenose samogenerisani seksualni sadržaj druge djece odraslima?**

Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisano je da prema licu koje u vrijeme izvršenja protivpravnog djela određenog u zakonu kao krivično djelo nije navršilo 14 godina života ne može se voditi krivični postupak, niti se mogu primijeniti sankcije i mjere propisane ovim zakonom. Zakon dalje pravi razliku između mlađeg maloljetnika (14-16 godina života) i starijeg maloljetnika (16-18 godina života), prema kojima se može voditi krivični postupak i izreći alternativna mjera (opomena ili vaspitni nalog) ili krivične sankcije (vaspitna mjera, kazna maloljetničkog zatvora ili mjera bezbjednosti). Mlađem maloljetniku mogu se izreći samo vaspitne mjere. Starijem maloljetniku mogu se izreći vaspitne mjere, a izuzetno, pod uslovima propisanim zakonom, može mu se izreći kazna maloljetničkog zatvora. Maloljetniku se mogu, pod uslovima propisanim zakonom, izreći i mjere bezbjednosti, osim zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti i javnog objavljivanja presude. Maloljetniku se ne mogu izreći uslovna osuda i sudska opomena.

¹³ Ovo pitanje ne sugerise na bilo koji način da bi ova ponašanja trebala biti kriminalizovana.

9.11. Da li postoje posebne okolnosti ili alternativne intervencije u kojima gore navedeni slučajevi (9.10.a-f), iako faktično uspostavljeni i po zakonu, nisu krivično gonjeni i/ili ne dovode do osude?

Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku propisano je da prema licu koje u vrijeme izvršenja protivpravnog djela određenog u zakonu kao krivično djelo nije navršilo 14 godina života ne može se voditi krivični postupak, niti se mogu primijeniti sankcije i mjere propisane ovim zakonom.

9.12. Koje su pravne posledice gore pomenutog ponašanja (9.10.a-f)?

Zakon pravi razliku između mlađeg maloljetnika (14-16 godina života) i starijeg maloljetnika (16-18 godina života), prema kojima se može voditi krivični postupak i izreći alternativna mjera (opomena ili vaspitni nalog) ili krivične sankcije (vaspitna mjera, kazna maloljetničkog zatvora ili mjera bezbjednosti). Mlađem maloljetniku mogu se izreći samo vaspitne mjere. Starijem maloljetniku mogu se izreći vaspitne mjere, a izuzetno, pod uslovima propisanim zakonom, može mu se izreći kazna maloljetničkog zatvora. Maloljetniku se mogu, pod uslovima propisanim zakonom, izreći i mjere bezbjednosti, osim zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti i javnog objavljivanja presude. Maloljetniku se ne mogu izreći uslovna osuda i sudska opomena. Lice koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela bilo mlađe od 14 godina ne snosi pravne posledice za gore pomenuto ponašanje.

10. Pitanje Proizvodnja i posjedovanje samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka od strane djece za njihovu sopstvenu privatnu upotrebu

10.1. Za države potpisnice koje su napravile rezervu u skladu sa članom 20 (3) alineja 2¹⁴

Koje mjere su preduzete kako bi se osiguralo da proizvodnja i/ili posjedovanje samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka nije kriminalizovano kada uključuje djecu koja su dostigla starost utvrđenu primjenom člana 18(2), kada su oni proizveli i posjedovali ove slike i/ili video snimke s njihovom saglasnošću i isključivo za sopstvenu privatnu upotrebu?

10.2. Za države potpisnice koje nisu napravile rezervu u skladu sa članom 20 (3) alineja 2¹⁵

Da li nacionalni zakon kriminalizuje proizvodnju i/ili posjedovanje samogenerisane seksualno eksplicitne slike i/ili video snimke kada uključuje djecu koja su dostigla starost utvrđenu primjenom člana 18(2) kada su oni proizveli i posjedovali ove slike i/ili video snimke s njihovom saglasnošću i isključivo za sopstvenu privatnu upotrebu?

Zakon pravi razliku između mlađeg maloljetnika (14-16 godina života) i starijeg maloljetnika (16-18 godina života), prema kojima se može voditi krivični postupak i izreći alternativna mjera (opomena ili vaspitni nalog) ili krivične sankcije (vaspitna mjera, kazna maloljetničkog zatvora ili mjera bezbjednosti). Mlađem maloljetniku mogu se izreći samo vaspitne mjere. Starijem maloljetniku mogu se izreći vaspitne mjere, a izuzetno, pod uslovima propisanim zakonom, može mu se izreći

¹⁴ Danska, Njemačka, lihteštajn, Ruska Federacija, Švedska, Švajcarska.

¹⁵ Albanija, Andora, Austrija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kipar, Češka, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Grčka, Mađarska, Island, Italija, Letonija, Litvanija, Luksemburg, Malta, Republika Moldavija, Monako, Crna Gora, Holandija, Poljska, Portugalija, Rumunija, San Marino, Srbija, Slovačka, Slovenija, Španija, "Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija", Turska i Ukrajina.

kazna maloljetničkog zatvora. Maloljetniku se mogu, pod uslovima propisanim zakonom, izreći i mjere bezbjednosti, osim zabrane vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti i javnog objavljivanja presude. Maloljetniku se ne mogu izreći uslovna osuda i sudska opomena. Lice koje u vrijeme izvršenja krivičnog djela bilo mlađe od 14 godina ne snosi pravne posledice za gore pomenuto ponašanje.

11. Pitanje Upućivanje na zakon vezano za seksualnu prinudu i/ili iznuđivanje omogućenu putem ICT

Kako nacionalni zakon rješava seksualno prisiljavanje i/ili iznuđivanje djece i/ili drugih osoba koje je omogućeno putem ICT, a koje se odnosi na dijete prikazano na:

- a. Samogenerisanoj seksualno eksplicitnoj slici i/ili video snimku?**
- b. samogenerisanom seksualnom sadržaju?**

Krivični zakonik Crne Gore u članu 211 stav 5 propisuje da će se učinilac kazniti zatvorom od dvije do deset godina ako izvrši krivično djelo upotrebom sile ili prijetnje.

12. Pitanje Juridiksijska pravila¹⁶

Molimo da navedete koja jurisdiksijska pravila se primjenjuju pod kojim uslovima za gore opisana krivična djela (pitanja 9-11) kada žrtva nije prisutna u državi potpisnici kada je počinjeno krivično djelo ili kada počinilac nije prisutan u državi potpisnici kada je krivično djelo počinjeno.

Teritorijalni princip predstavlja osnovni princip važenja krivičnog zakonodavstva Crne Gore (član 134 KZCG). S obzirom na to da je svaka država zainteresovana da prije svega na svojoj teritoriji osigura primjenu svog prava, razumljivo je što je teritorijalni princip osnovni princip i što se u praksi on najčešće i primjenjuje. Ostali principi (realni, personalni i univerzalni) primjenjuju se samo u slučajevima kada se ne može primijeniti teritorijalni princip, odnosno kada je krivično djelo učinjeno u inostranstvu.

Prema teritorijalnom principu krivično zakonodavstvo Crne Gore primjenjuje se na sva krivična dela koja su učinjena na teritoriji Crne Gore nezavisno od državljanstva učinioca. Krivično zakonodavstvo Crne Gore važi za svakog ko na teritoriji Crne Gore učini krivično djelo. Pod pojmom teritorije Crne Gore podrazumijeva se suvozemna teritorija, obalno more i vodene površine unutar njenih granica, kao i vazdušni prostor nad njima (član 142 stav 1 KZCG).

Teritorijalni princip je proširen principom zastave broda i principom registracije aviona. To znači da domaće krivično zakonodavstvo važi i za svakog ko učini krivično djelo na domaćem brodu, bez obzira na to gdje se brod nalazi u vrijeme izvršenja dela (član 134 stav 2 KZCG), kao i za svakog ko učini krivično djelo u domaćem civilnom ili vojnom vazduhoplovu, bez obzira na to gdje se vazduhoplov nalazio u vrijeme izvršenja krivičnog djela (član 134 stav 3 KZCG).

Krivično zakonodavstvo Crne Gore, u smislu primjene teritorijalnog principa čini KZCG, kao i sve krivičnopravne odredbe sadržane u sporednom krivičnom zakonodavstvu.

¹⁶ Molim odgovorite na ovo pitanje uzimajući u obzir zahtjeve iz člana 25 Lanzarote Konvencija.

Krivično pravo predviđa mogućnost da se krivično gonjenje stranca koji je učinio krivično djelo na teritoriji Crne Gore, pod uslovom uzajamnosti, ustupi stranoj državi (član 138 stav 2 KZCG). U pogledu mogućnosti ustupanja krivičnog gonjenja stranoj državi stranca koji ima prebivalište u stranoj državi, a djelo je učinio na teritoriji Crne Gore, uslov u pogledu učinjenog krivičnog djela jeste da je učinjeno krivično djelo za koje propisana kazna zatvora do deset godina, ili krivično djelo ugrožavanja javnog saobraćaja.

U slučaju kada je djelo učinjeno na teritoriji Crne Gore, a u stranoj državi je pokrenut ili dovršen krivični postupak, krivično gonjenje u Crnoj Gori preduzeće se samo po odobrenju Vrhovnog državnog tužioca Crne Gore (član 138 stav 1 KZCG).

13. Pitanje Specijalizovane jedinice/odsjek/odjeljenje

13.1. Postoje li specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja zaduženi za bavljenje seksualnim prekršajima nad djecom koja su omogućena putem ICT, kao ona na koja se upućuje u ovom upitniku (pogledajte pitanja 9-11):

a. u sprovođenju zakona?

U Upravi policije, Odsjeku za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije, od 2015. godine formirana je Grupa za borbu protiv visokotehnološkog kriminala. Između ostalog službenici navedene grupe se bave otkrivanjem i rasvetljavanjem krivičnih djela iz oblasti dječije pornografije na internetu, odnosno spriječavanje, posjedovanja i razmjene eksplicitnog sadržaja, fotografija na kojima se djeca seksualno zlostavljaju ili iskorišćavaju.

b. u gonjenju?

c. u sudovima?

Pri Specijalnom tužilaštvu za organizovani kriminal, korupciju i ratne zločine osnovana je Stručna služba za IT i digitalne dokaze koja se bavi analizom elektronskog nezakonitog sadržaja i to za djela iz nadležnosti Specijalnog tužilaštva. U Vrhovnom državnom tužilaštvu Crne Gore u skladu sa Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku osnovana je Stručna služba. Poslove u Stručnoj službi obavljaju stručna lica različitih specijalističkih profesija (socijalni radnici, psiholozi, pedagozi i sl.), koja mogu dati stručna mišljenja, obavještenja i drugu pomoć u postupanju prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela koje uključuje i bavljenje seksualnim prekršajima and djecom koja su omogućena putem ICT kao i ona iz poglavlja 9-11. S tim u vezi,

Glavne aktivnosti i odgovornosti:

- Davanje stručnog nalaza i mišljenja, obavještenja i pomoć u postupanju prema maloljetnicima/djeci, po zahtjevu državnog tužioca:
 - o u krivičnom postupku, samostalno izvršavanje poslova tokom pripremnog postupka, postupka izricanja alternativnih mjera i krivičnih sankcija, postupka praćenja izvršavanja alternativnih mjera i krivičnih sankcija izrečenih maloljetnicima

o kao i u postupku krivičnopravne zaštite djece na čiju su štetu izvršena krivična djela ili djece svjedoka

- Obavljanje pripadajućih administrativnih poslova i vođenje evidencije izrečenih alternativnih mjera prema maloljetnicima.
- Saradnja sa lokalnim zajednicama u cilju prikupljanja i razmjene informacija o maloljetniku, praćenja izvršenja mjera i sankcija prema maloljetnicima, kao i praćenja stanja i kretanja kriminaliteta djece i mladih te iniciranja relevantnih preventivnih programa.
- Učestvovanje u radu tijela za zaštitu prava djece i mladih, izradi propisa vezanih za zaštitu prava djece, mladih i porodice.

Stručna služba doprinosi:

- hitnosti postupanja i individualizaciji tretmana maloljetnika, vođenoj najboljim interesom djeteta, za djecu u sukobu sa zakonom i djecu na čiju su štetu izvršena krivična djela i djecu koja su svjedoci krivičnih djela
- obezbjeđivanju stručne pomoći u pripremnom postupku u pribavljanju svih raspoloživih elementa za pravilnu odluku: u odnosu na ličnost djeteta, uslove razvoja i života, potrebe, sposobnosti, očekivanja, probleme, kako vezano za učešće djeteta u postupku, tako i pri donošenju odluke (o cjelishodnosti vođenja postupka prema maloljetniku, izricanju vaspitne mjere/mjere zaštite/alternativne mjere i u postupku kontrole i nadzora nad izvršenjem mjere i/ili zamjene mjere, svjedočenju i bezbjednosti djeteta)
- ispitivanju djeteta (stručno prilagođen razgovor sposobnostima i potrebama djeteta i postupku koji se vodi), uključujući razgovor sa djetetom uz pomoć audiovizuelne tehnike
- pripremi djeteta i roditelja za postupak koji se vodi u tužilaštvu
- bezbjednosti djeteta i osjetljivosti na mogući rizik
- učešću djeteta u postupku koji se vodi prema njemu na način prilagođen djetetu, kao i da se čuje autentično djetetovo mišljenje
- informisanju djeteta o postupku koji se vodi prema njemu (davanju povratne informacije o toku i posljedicama postupka)

U sudovima ne postoje posebno specijalizovane jedinice za bavljenje seksualnim krivičnim djelima nad djecom.

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku¹⁷, članom 46 propisuje specijalizaciju u postupku prema maloljetnicima i postojanje Stručne službe. Sudija za maloljetnike i sudije vijeća za maloljetnike moraju biti lica koja se stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta

¹⁷ Zakon je objavljen u "Službenom listu CG", br. 64/2011 od 29.12.2011. godine.

i o pravilima postupanja sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku.

Isti član predviđa i obrazovanje stručnih službi u višim sudovima, koje pružaju pomoć sudovima sa područja mjesne nadležnosti tih sudova.

Poslove u stručnoj službi obavljaju stručna lica različitih specijalističkih profesija (socijalni radnici, psiholozi, pedagozi i sl.), koja mogu dati stručna mišljenja, obavještenja i drugu pomoć u postupanju prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela, u skladu sa ovim zakonom.

Stručna služba u vršenju svojih poslova saraduje sa nadležnim institucijama socijalne i dječje zaštite, kao i vaspitnoobrazovnim ustanovama koje su dužne na njen zahtjev da dostavljaju izvještaje i mišljenja.

Kada je učesnik maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom ili je svjedok, radnje po pravilu preduzimaju lica koja su stekla posebna zvanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim licima učesnicima u krivičnom postupku, vodeći računa o uzrastu, ličnim svojstvima, obrazovanju i prilikama u kojima živi maloljetno lice.

Saslušanje maloljetnog lica koje nije navršilo 14 godina obavezno se sprovodi uz pomoć stručnog lica.

13.2. Molimo navedite ako postoje specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja zaduženi za bavljenje seksualnim prekršajima nad djecom koji su omogućeni putem ICT od strane maloljetnih prestupnika.

Grupa za borbu protiv visokotehnoškog kriminala je formirana u Upravi Policije Crne Gore u avgustu 2015. godine.

→ **Molimo da navedete kako su specijalizovane jedinice/odsjeci/odjeljenja gore navedena (pitanja 13.1 i 13.2) organizovana (broj osoblja, struktura, područje specijalizacije u okviru ICT, itd.)?**

Grupa za borbu protiv visokotehnoškog kriminala se nalazi u okviru Odsjeka za borbu protiv organizovanog kriminala a koji se nalazi u Sektora kriminalističke policije - Uprava policije (MUP). Grupa je formirana u avgustu 2015. godine shodno Pravilniku o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta. Navedenim Pravilnikom predviđena su 3 službenička mjesta i to Viši policijski inspektor prve klase, Viši policijski inspektor i Samostalni policijski savjetnik. Od navedenih službeničkih mjesta popunjeno je samo jedno i to Viši policijski inspektor prve klase.

Službenici navedene grupe rade na rasvjetljavanju krivičnih djela iz oblasti kompjuterskog kriminala, kao i svih drugih krivičnih djela koji su omogućeni korišćenjem informacionih tehnologija, a među kojima spadaju i krivična djela iz oblasti dječije pornografije.

→ **Što se tiče sprovođenja zakona, molimo navedite ako:**
a. postoji funkcija identifikacije žrtve?

U Grupi za borbu protiv visokotehnoškog kriminala ne postoji funkcija identifikacija žrtve.

- b. postoji aktivni doprinos bazi podataka ICSE (Interpolova baza podataka slika seksualnog zlostavljanja djece)? I ako ne postoji, zašto?**

Ne postoji aktivni doprinos bazi podataka ICSE iz razloga što se pedofili pronalaze pomoću već postojećih fotografija odnosno njihovih HASH vrijednosti koje smo dobili iz ICSE baze.

14. Pitanje Izazovi u fazi gonjenja

Sa kojim izazovima se suočavaju institucije za sprovođenje zakona, tužilaštvo i sudovi tokom krivičnog gonjenja za seksualna krivično djelo omogućeno putem ICT nad djecom koja uključuju dijeljenje:

- a. Samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka?**
b. samogenerisanog seksualnog sadržaja?

Tužilaštvo je organ gonjenja izvršilaca krivičnih djela. Smatramo da u svim slučajevima u kojima je identifikovan izvršilac, tužilaštvo efikasno sprovodi krivični postupak. Najveći izazov koji se javlja kod ovog pitanja je otkrivanje izvršilaca ovih krivičnih djela.

15. Pitanje Obuka profesionalaca

Da li se krivična dela navedena u ovom upitniku (pitanja 9-11) obrađuju tokom obuke za profesionalce kao što su:

- a. Agenti za sprovođenje zakona (posebno za službenike na recepciji)?**

Ne postoje specijalizovane obuke za borbu protiv dječije pornografije na Policijskoj akademiji, već se službenici obučavaju kroz obuke omogućene od strane Savjeta Evrope, OEBS-a i raznih ambasada kroz više projekata.

- b. Tužioci?**
c. Sudije?

→ Ukoliko jesu, molimo da navedete podatke o ponuđenom treningu, navodeći da li je obuka obavezna.

Službenici Grupe za borbu protiv visokotehnološkog kriminala su prošli više obuka na temu suzbijanja dječije pornografije. Jedna od najznačajnijih je bila obuka u organizaciji OEBS-a isporučene od strane švedske policije, kao i obuku organizovana od strane UNICEF-a, a odnosila se korišćenja GRIDCOP aplikacije.

U Crnoj Gori, obuka u pravosudnim organima obavlja se u okviru Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, koji kao samostalna organizacija sa svojstvom pravnog lica postoji od stupanja na snagu Zakona o Centru za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu 17.10.2015. godine.

Obuka za sudije i državne tužioce organizuje se i sprovodi kao inicijalna i kontinuirana. Cilj obuke je sticanje i usavršavanje znanja, sposobnosti i vještina koje će omogućiti samostalno, nezavisno, nepristrasno, stručno i efikasno vršenje funkcije sudija i državnih tužilaca u skladu sa načelima nezavisnosti i samostalnosti i etičkim standardima profesije.

Kada je riječ o obukama na teme koje su predmet ovog Upitnika, u nastavku teksta slijedi prikaz realizovanih obuka za predstavnike crnogorskih sudova:

- 15. i 16. januar 2014. godine – Zagreb/Republika Hrvatska, posredstvom Centra omogućeno učešće 2 predstavnika pravosuđa (sudije Osnovnog suda u Podgorici i zamjenika Osnovnog državnog tužioca u Kotoru), na regionalnom seminaru, namijenjenom sudijama i tužiocima opšte nadležnosti, na temu: **"Borba protiv kibernetičkog kriminala i dječije pornografije na Internetu"**. Regionalni seminar je organizovan od strane Ureda za tehničku pomoć i razmjenu informacija Evropske komisije u saradnji sa Akademijom za evropsko pravo (ERA) i Pravosudnom akademijom Hrvatske, koja je u okviru projekta IPA 2010 "Regionalna saradnja u borbi protiv kibernetičkog kriminala u zemljama jugoistočne Evrope" izabrana za predstavnika Regionalnog centra za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije o suzbijanju kibernetičkog kriminala. Pored Crne Gore u istom su učestvovali i predstavnici pravosuđa iz sledećih zemalja: Srbija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Albanija, Turska i Kosovo.

- 5. i 6. novembar 2014. godine - Budva, Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije CG, u saradnji sa Organizacijom za evropsku bezbjednost i saradnju/OEBS Misijom u Crnoj Gori i Ambasdom SAD u Podgorici tj. Birom Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine narkoticima i sprovođenja zakona (INL), organizovao seminar na temu: "Visokotehnoški kriminal". Seminar je imao za cilj sticanje i unapređenje znanja sudija i tužilaca iz specifične oblasti kao što je visokotehnoški kriminal i elektronski dokazi, materijalnim i procesnim zakonima i međunarodnim instrumentima iz ove oblasti, novim tehnologijama, hitnim i efikasnim mjerama, kao i međunarodnom saradnjom po pitanju kompjuterskog kriminala. Imajući u vidu povećan broj krivičnih djela koja imaju elemente visokotehnoškog kriminala povećava se i potreba za edukacijom sudija i tužilaca i razmjenom iskustava među njima u rukovođenju predmetima cybercrime-a. Predavači na seminaru su bili domaći i regionalni eksperti: g-din Branko Stamenković, posebni tužilac za visokotehnoški kriminal iz Beograda, g-đa Bojana Paunović, sudija Apelacionog suda iz Beograda, g-din Saša Živanović, šef odjeljenja za visokotehnoški kriminal u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije, g-din Žarko Pajković, zamjenik Osnovnog državnog tužioca u Kotoru, g-din Jakša Backović, viši inspektor za borbu protiv računarskog kriminala, g-din Adis Balota, profesor na Fakultetu za informacione tehnologije Univerziteta Mediteran i g-din Nathaniel Kummerfeld, Američko Državno tužilaštvo u Tyleru/Teksas. Konkretnije teme o kojima se govorilo na skupu bile su sledeće: Savremeni trendovi izvršenja krivičnih dela u sajber prostoru; Nacionalna bezbjednost - sajber bezbjednost; Krivična djela protiv bezbjednosti računarskih podataka u nacionalnom zakonodavstvu i njihova usaglašenost sa Konvencijom o računarskom kriminalu; Informaciona bezbjednost i uloga nadležnih državnih organa u Crnoj Gori; Primjena posebnih istražnih radnji i mjera u djelima visokotehnoškog kriminala; Primjena posebnih dokaznih radnji u praksi Evropskog suda za ljudska prava; Prvo reagovanje na visokotehnoški kriminal i specifičnosti istraga VTK; Paralelna istraga, međunarodna saradnja i razmjena podataka; Načini izvršenja krivičnih djela visokotehnoškog kriminala u Crnoj Gori - primjeri iz prakse; Pristup SAD **borbi protiv sajber kriminala sa fokusom na eksploataciju djece**; Zloupotreba platnih kartica; Radionica praktičnih primjera za rješavanje VTK predmeta. Seminaru je prisustvovalo 36 učesnika (bez predavača i organizatora), od kojih 10 predstavnika Tužilačke organizacije (Više DT BP; zamjenik Višeg DT PG; ODT RO i UL, zamjenici iz sledećih ODT: BA, PL, NK, BP, PG i CT); 11 predstavnika sudstva tj. sudija (2 Viši sud PG; po 2 iz osnovnih sudova NK i PLJ; po 1 iz sledećih osnovnih sudova: PG, PL, RO, BA, KO); 5 predstavnika Uprave policije i 10 predstavnika Advokatske komore.

- 18. i 19. novembar 2015. godine - Budva, Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju - OSCE Misija u Crnoj Gori, u saradnji sa Američkom Ambasadom u Crnoj Gori tj. Birom Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine narkoticima i sprovođenje zakona (INL Program) i Centrom za obuku u sudstvu i Državnom tužilaštvu, organizovao Regionalnu konferenciju na temu: "Visokotehnoški kriminal". Konferenciji su prisustvovali predstavnici pravosuđa i policije iz Hrvatske, Srbije, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Albanije, Kosova i Crne Gore, a cilj iste je bio razmjene iskustava u ovoj oblasti, kao i unapređenje saradnje. Metodologija rada konferencije je bila kombinacija predavanja i panel diskusija, čije konkretnije teme su bile: Medjunarodno-pravni okvir i stanje visokotehnoškog kriminaliteta u 2015/2016 godini; Aktivnosti Jedinice za strateška policijska pitanja u odjeljenju za borbu protiv transnacionalnih prijetnji, Sekretarijat OEBS-a; Savremeni trendovi kriminala u cyber prostoru; Panel I: **Digitalno nasilje nad djecom-dječja pornografija**; Panel II: Rizici na društvenim mrežama - novi izazovi visokotehnoškikriminal; Panel III: Sajber terorizam i podstrekivanje; Panel IV: Sticanje imovine vršenjem sajber kriminala i pranja novca; Panel V: Novi trendovi organizovanog kriminala - krijumčarenje i trgovina ljudima i visokotehnoški kriminal. Ispred Crne Gore, u Regionalnoj konferenciji je učestvovalo 8 predstavnika od kojih 4 predstavnika Tužilačke organizacije (zamjenici Višeg DT, ODT KO, HN i PG), 2 predstavnika sudstva (2 sudija Višeg suda u Podgorici), 2 predstavnika Uprave policije.

- 9. decembar 2015. godine - Podgorica, Kancelarija UNICEF-a u Crnoj Gori, u okviru inicijative "**Zastita djece od seksualne zloupotrebe na internetu**" koja je dio UNICEF-ovog Globalnog programa za jačanje kapaciteta u borbi protiv seksualne zloupotrebe djece na internetu, organizovala je u periodu od 7. – 9. decembra 2015. godine, u Podgorici, specijalizovanu obuku korišćenja softvera zvanog Child Protection System (CPS), namijenjenog službenicima Uprave policije koji se bave visokotehnoškim kriminalom i maloljetničkom delikvencijom. Obuci je, trećeg dana obuke prisustvovalo 13 predstavnika Tužilačke organizacije, uglavnom tužilaca specijalizovanih za rad sa maloljetnicima. Softver daje mogućnost ranog otkrivanja osumnjičenih lica koja se bave distribucijom dječije pornografije na internetu i drugim krivičnim djelima seksualne zloupotrebe djece na internetu, a predavači su bili britanski eksperti, g-din Richard Mathews i g-din Paul Bayer, licencirani treneri za Child Protection System softver u Evropi.

U 2016. godini nije bilo obuka na ovu temu, kao ni tokom 2017. godine.

Partnerstva

16. Pitanje Međunarodna saradnja

16.1. Koje mjere su preduzete za saradnju sa drugim državama potpisnicama Lanzarote Konvencija za:

- a. Sprječavanje i suzbijanje seksualne prisile i/ili iznuđivanja koji proizilaze iz dijeljenja samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka?

- b. **Zaštita i pružanje pomoći žrtvama seksualne prinude i/ili iznuđivanja koji proizilaze iz dijeljenja samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka?**
- c. **Istraživanje i gonjenje seksualne prinude i/ili iznuđivanja koji proizilaze iz dijeljenja samogenerisanih seksualno eksplicitnih slika i/ili video snimaka?**

16.2. Koje mjere su preduzete za saradnju sa drugim državama potpisnicama Lanzarote Konvencija za:

- a. **Sprječavanje i suzbijanje seksualne prisile i/ili iznuđivanja koji proizilaze iz dijeljenja samogenerisanog seksualnog sadržaja?**
- b. **Zaštita i pružanje pomoći žrtvama seksualne prinude i/ili iznuđivanja koji proizilaze iz dijeljenja samogenerisanog seksualnog sadržaja?**
- c. **Istraživanje i gonjenje seksualne prinude i/ili iznuđivanja koji proizilaze iz dijeljenja samogenerisanog seksualnog sadržaja?**

Odsjek za međunarodnu policijsku saradnju INTERPOL-EUROPOL-SELEC kontinuirano vrši razmjenu informacija sa inostranim partnerskim službama po pitanju svih vidova kriminaliteta, a pored ostalog i po pitanju krivičnih djela iz oblasti seksualnog zlostavljanja djece i distribuiranja dječije pornografije putem Interneta. Razmjena informacija vrši se na zahtjev domaćih ili inostranih nadležnih policijskih jedinica koje se bave istragama dječije pornografije i njenog distribuiranja posredstvom Interneta.

Takođe napominjemo da u je u okviru preventivnih aktivnosti u dijelu borbe protiv gore navedenih krivičnih djela, Uprava policije tokom 2009.godine potpisala sporazum sa operaterom „Promonte GSM“ shodno kojem se od strane UP redovno dostavljaju spiskovi domena (worst of list), a sve u cilju blokiranja domena od strane pomenutog operatera.

Generalni Sekretarijat Interpola je izradio centralizovanu bazu podataka slika koje predstavljaju dokaze u vezi seksualnog zlostavljanja djece sa ciljem pokušaja identifikacije žrtava čije fotografije cirkulišu globalno na internetu i sa ciljem koordinisanja globalnih aktivnosti organa za primjenu zakona u ovoj oblasti. Ova samostalna baza podataka je poznata pod nazivom Interpolova baza slika seksualne eksploatacije djece (ICAID). U toku su dalje aktivnosti Generalnog Sekretarijata INTERPOL-a u dijelu definisanja pristupa pomenutoj bazi, kao i oprijedljenih finansijskih troškova za unaprijeđivanje baze, pogotovo u dijelu alata koji bi bili od koristi nacionalnim istragama.